

פרשת וַיִּשָּׁב

צִדְקָה תִּשְׁפָּר לְיָמֶיהָ - וַיֵּשֶׁב

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו - האם יש פסול ביישוב ארץ ישראל?

פרשתנו פותחת בפסוק "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן". למי שקורא את סיפור הדברים לראשונה בחייו, נראה שיעקב מגיע סופסוף אל המנוחה ואל הנחלה, לאחר כל הצרות והבעיות שכמו רדפו אותו עד כה. אך פרשתנו מגוללת בפנינו את סיפור מכירתו של יוסף ע"י אחיו, שכתוצאה ממנה היה יעקב שרוי באבל על "מות" יוסף, במשך עשרים ושתיים שנה. הפסוק הבא פותח במילים "אֵלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב", מילים הגורמות לנו לצפות להצגת שמותיהם של כל הצאצאים של יעקב אבינו לתולדותם. אך להפתעתנו, התולדות "מסתכמות" בהמשך בן אחד בלבד, "יוֹסֵף בֶּן שֶׁבַע עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רֵעָה אֶת אָחִיו בְּצֹאֵן...", ומכאן ועד סוף הפרשה, "חסל סדר תִּלְדוּת יַעֲקֹב". התורה ממשיכה ומספרת לנו "וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ". בהתחשב ביחס המיוחד שיעקב מפגין כלפי יוסף, יש מקום לשאלה אודות הסיבה למכה הקשה הנוחתת על יעקב, בהיותו בן מאה ושמונה שנים, "סָרַף טָרַף יוֹסֵף". ובידענו כי שמה של הפרשה אמור ללמד על מהותה, מדוע קרויה הפרשה "וַיֵּשֶׁב", על שם פעולה של יעקב, ולא בשם המתייחס לסיפורו של יוסף, כמו "תִּלְדוּת יוֹסֵף", למשל? ומדוע מצטמצמת הצגת תולדות יעקב, לאזכור סיפורו של יוסף בלבד?

תשובתו של רש"י מהמדרש, מתייחסת לשאלות הנ"ל: "וַיֵּשֶׁב - ביקש יעקב לישוב בשלחה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלחה, אומר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלחה בעולם הזה!". מדברי רש"י משתמע שיעקב נענש לכאורה, בשל רצונו לשבת בשלחה, ורצונו זה הוא הגורר אחריו את סיפור המכירה על כל המשתלשל ממנו. מה פסול כל כך ברצונו של יעקב לישוב בשלחה וליהנות מפרי עמלו? ומדוע קופץ עליו "רוגזו" של יוסף דווקא? וכיצד משתקפים הדברים בכתוב? כדי שנוכל להשיב, עלינו לעלות תחילה לשורשי המילים 'וַיֵּשֶׁב' משורש י.ש.ב. ו-'מְגוּרֵי' משורש ג.ו.ר. התורה לא נכתבה מלכתחילה, ב"לשון ספרותית" חלילה, וכל מילה הכתובה בתורה "חקוקה בסלע" ומופיעה במקום הנכון והראוי לה ובלשון המדויקת ביותר, כדי להעביר את המסר האלוקי הגלום בה, על כל המשמעויות והדקויות שבו. אין בתורה מקום למשחקי לשון, ולמילים נרדפות שכל מטרתן למשוך את העין ולסבר את האוזן. ואם בא הכתוב ללמדנו שיעקב שב ופעל כאביו, "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו", מדוע נכתב "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב", ולא "וַיִּגַר יַעֲקֹב", כפי שמוזכר לגבי אביו 'מְגוּרֵי אָבִיו'? או לחילופין, יכלה התורה לכתוב "בְּאֶרֶץ מוֹשְׁבֵי אָבִיו"? מכאן ניתן להבין שהתורה עושה אבחנה מכוונת בין ישיבתו של יעקב לבין 'מְגוּרֵי' יצחק. ומהו ההבדל בין ישיבה במקום מסוים לבין מגורים באותו מקום? אנשים מייחסים כיום בטעות, למגורים קשר חזק יותר בין הדייר למקום בו הוא "גר", מאשר למקום בו הוא "יושב". אם נבחן אילו תארים נגזרים משורשים אלה, נמצא ביניהם גֵּר וְתוֹשֵׁב.

נצטמצם לשלוש משמעויות שונות של אותיות השורש ג.ו.ר. המשמעות השכיחה כיום היא של מגורים במקום מסוים. משמעות נוספת לשורש זה כפועל, היא לפחד, כפי שהתורה מזהירה את השופטים שלא לחשוש מבעלי הדין, "לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹקִים הוּא". ויש גם שם עצם כללי, גֵּוֹר, הניתן לוולד של חיה מרגע המלטתו, ועד להיותו עצמאי. מה ניתן ללמוד על אופי המגורים מהמשמעויות האחרות של השורש? המגורים מייצגים ישיבת עראי במקום מסוים, להבדיל מיישיבת קבע. הַגֵּוֹר שבדרך כלל זה מקרוב בא, חסר "קביעות" וזכויות המוקנות לְתוֹשֵׁב. לכן אנו רואים במצוות "סוציאליות" רבות, כמו לקט, שכחה, פאה, מעשר עני ועוד, שהתורה כורכת במסגרת המוטבים, את הַגֵּוֹר עם העני, היתום והאלמנה. מציאות זו גוררת אחריה באופן טבעי רגישות של הַגֵּוֹר, שאינו מוגן מפני צרות העלולות להתרגש עליו. הוא מודע לכך שאפשר שמחר יהא עליו לעקור למקום אחר, ועליו להיות ערוך ומוכן לעשות זאת, אם יידרש לכך, בתוך פרק זמן קצר יחסית. ומה באשר לגורי חיות? הַגֵּוֹר שלא מזמן נולד, גם הוא חדש יחסית בסביבה בה הוא מצוי, ואצל רוב החיות רק דאגתה של האם, היא העומדת לו ומאפשרת לו להמשיך לגדול ולהתפתח. מאפיין נוסף אצל הַגֵּוֹר, הוא קצב הגידול שלו, המהיר יחסית לעומת בעל חיים בוגר, שאצלו הקצב איטי יותר, אם יש בו גדילה בכלל. מחד, ברור שיש לַגֵּוֹר סיבות טובות לחשוש מהחיות "האחיות" הסובבות אותו, והוא צריך ללמוד לשרוד. אך מאידך, ניתן למצוא בַּגֵּוֹר נועזות וחדשנות, כמו בברכתו של יעקב ליהודה, "גֵּוֹר אֲרִיָּה? הַיּוֹדָה מִטָּרֶף בְּנֵי עֲלִיָּה".

ואכן חסרונותיו של הַגֵּוֹר ניכרים במיוחד בשורשים שונים הפותחים באותיות 'גר'. השורש ג.ר.ע, שעניינו מגרעות וחסרונות הקיימים במצב זה, וכמו מרמז גם לכך שניתן לקחת ולגרוע בקלות מחלקו של הַגֵּוֹר. פעולה אחרת שהַגֵּוֹר אינו חסין מפניה, היא פעולת הַגְרוּשׁ. לַגֵּוֹר אין אחיזה בקרקע, וממילא כל הסתה ושלחה יצרים עלולים להביא בעקבותיהם שיטפון סוחף הַגּוֹרף אותם אל המצולה ("נחל קישון גִּרְפָּם"). ביטוי קיצוני לכיוון זה של פגיעה בגר, ניתן למצוא בשורש ג.ר.מ, "יאכל גֹּזִים צְרִיו וְעֲצָמֵיהֶם יִגְרָם", משמעותה של פעולה זו אצל בעלי חיים טורפים, היא אכילת השומן הבשר והסחוס שעל גבי העצם, שבירתה ואכילה של כל מה שניתן להוציא ממנה (מח העצמות).

נבחן כעת את השורש י.ש.ב, שבנוסף לשוני שבינו לבין השורש ג.ו.ר, מייצג גם פעולה הפכית לעמידה. לפי הרש"ר הירש, אם נחליף את האות ש' שבשורש י.ש.ב, באחותה האות צ', ממשפחת האותיות השיניות, נקבל י.צ.ב מלשון יציבות. הישיבה אכן דורשת כבסיס משטח גדול יותר, מזה הנדרש לצורך עמידה, ומאופיינת ביציבות יחסית. בהתחשב

בגובהו הנמוך יותר של הגוף בזמן ישיבה, שיווי משקלו משתפר לעומת זה שבעמידה. כאשר האדם עיף הוא מבקש לשבת. **לתושב**, משורש **י.ש.ב.** יש חלק במקום, ולא זו בלבד, אלה שהוא נחשב בגדר "יש" במקום. מקום הישיבה שלו הוא קבוע, ולא ארעי, ולכן הוא יכול להרשות לעצמו להיות רגוע יותר. אם נתבונן בשני שורשים "אחים" של השורש **י.ש.ב.**, השורשים **י.ש.נ.** ו-**י.ש.ר.** הפותחים באותן האותיות - 'יש', נוכל להאיר צדדים נוספים של הישיבה. התושב בעל הוותק והזכויות הוא בעצם מי שהיה פעם **גֵר** "חדש", שלאוור השנים "התיישן" והפך להיות **תושב**. הדברים הפכו מבחינתו פשוטים יותר **וישרים**, ללא כל הסיבוכים והמעקפים שהגר עלול להזדקק להם כדי לפתור את הבעיות שלו.

מדוע איפוא לא נכון, לדידו של יעקב, להיות **תושב**? התשובה על דרך הפשט פשוטה, כך ציווה הקב"ה את יצחק במפורש, "**גור** בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי לֹד וְלִזְרָעָךְ אֶתְּנֶה אֶתְּךָ לְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת". אנו רואים שגם יעקב מודע לכך שיצחק **גר** בארץ, ולא **ישב** בה, כי מדובר "בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו". כאן ניתן לראות במילה "מְגוּרֵי אָבִיו" גם את מידת היראה (לגור=לפחד), שיצחק אבינו מייצג. יעקב בהחלט מודע לכך, עד כדי כך שכאשר הוא כורת ברית עם לבן, "וַיִּשָׁבַע יַעֲקֹב בְּפָנָיו לְפָנָיו וַיֹּאמֶר חַז"ל, "אשרי אדם מפחד תמיד", שאינו מתייחס לפחד מאחרים, אלא לחשש מעצמו, שמא יחטא או ייתפס לארציות יתר. מעניין שסיפור "המגורים" של יצחק, מתחיל למעשה, עוד לפני שהוא נולד.

הקב"ה אומר לְאָבְרָם בברית בין הבתרים, "יָדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעָךְ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל". מחישוב פשוט, שניתן למצוא גם ברש"י, עולה כי מאז ירד יעקב מצרימה אל יוסף, ועד צאתם של בני ישראל מארץ מצרים, חלפו רק מאתיים ועשר שנים, ולא ארבע מאות שנה. כיצד מתיישבת העובדה עם הכתוב המפורש? ומסבירים חז"ל כי **הגרות**, בגדר "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעָךְ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם", לא הוחלה על ארץ אחת בלבד או על מצרים דווקא, אלא על כל מקום בו **יגור** זרעו של אברהם **כגור**, בארץ שאינה שלו או בבעלותו, ולא יראה עצמו כתושב ובעלים. מצב זה של **מגורים** חייב להימשך ברציפות ארבע מאות שנה. למעשה, הקב"ה "הפעיל את המונה" מרגע הולדתו של יצחק, שהקפיד לאורך חייו על **מגורים כגור**, וחלק ניכר מחייו הוא אפילו **גר בגר**, מקום ששמו רומז בהבלטה על צד **הגרות** שבו. למרות שיצחק זוכה בְּגֵרֵי לֵיחֹס שֶׁל גֵר, שבא לידי ביטוי בכך שעושים וסותמים את בארות המים שהוא חופר, הוא אינו מתקפל, ועוזב רק כאשר מלך גרר **מגרש** אותו, "לֹד מְעַמְנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מֵאֲדָם".

בחרן, אצל לבן הארמי, חי לו יעקב חיי **גרות** מובהקים, ושעון **הגרות** ממשיך לדפוק עד אשר יעקב, השב לארץ מגורי אביו, רוצה לשנות את הסטאטוס ו**לישב** בשלוה, **כתושב**. אילו עלה רצונו של יעקב בידו, היה "המונה מתאפס" חלילה, וכל הזכויות שנצברו בקופה היו הופכות כלא היו, ואז היה נדרש סבב מלא של **גרות** מחדש. אך הקב"ה ברחמיו, חס עליו ועל זרעו ומוציא אותו מייד, מהמצב של ישיבה חסרת דאגות, "קפץ עליו רוגזו של יוסף". ומהו "רוגזו של יוסף"? אולי ניתן לראות במילה יוסף רמז לכך שעל כל אדם לנקוט בקו של "מוסיף והולך בקדושה". הרצון לשנות ולעבור למצב של **לישב** בשלוה, כמו לעמוד במקום, הקפיץ עליו את חומרת הציווי של **להוסיף ולגור**.

בבדיקה לאחור מתעוררת לה השאלה, האם רק עתה יעקב מתחיל "לשבת", והרי התורה מעידה עליו בצעירותו, "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם **יֵשֵׁב** אֲהֲלִים"? כאן חשוב כבר להבין את יתרון **הגרות** על פני **הישיבה** הקבועה. הקב"ה קובע "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעָךְ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". כלומר, שהגרות חלה על **אָרֶץ** מלשון **ארציות** וגשמיות, שאינה מתאימה לנשמתם של בני ישראל - "לא לָהֶם". כל העולם הזה על הנאותיו הגשמיות, אינו אלא בגדר מקום ארעי **לגור** בו, כדי שיאפשר לנו לשבת אורח קבוע בסביבה רוחנית, באוהלה של תורה, כי "אם אין קמח אין תורה". וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם, אכן "יֵשֵׁב", אך לא במבנה גשמי וקבוע, אלא "אֲהֲלִים", היום נוטים את האוהל כאן, ומחר מעתיקים אותו למקום אחר. **הקביעות שבישיבה** הארצית הגשמית, עלולה להפוך לקביעותן מחשבתית ולהיפוך היוצרות, לראייה של תנאים הגשמיים כעיקר, ושל הרוחניות כטפל.

ומדוע קרוי יעקב "יֵשֵׁב אֲהֲלִים", הרי האוהל מייצג **מגורים** ולא **ישיבה**? והתשובה לכך פשוטה היא, העיסוק ברוחני הוא חיבור. יש בו **מישיבת** הקבוע ויש בו מן **המגורים** המשתנים. כאשר האדם יושב לו אורח-קבע באוהלה של תורה, הרי הוא מחדש ומתחדש כל הזמן, "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". התורה עמוקה היא מיני ים, והעוסק בה זוכה לגלות בה פנים חדשות מידי יום, ושבעים פנים לתורה. מצוות "וַיִּשְׁנֶנְתֶּם לְבַנְיָד וְדַבַּרְתֶּם בָּם... וּבְשִׁכְבְּכֶם וּבְקוּמְכֶם", בנויה על כך שמחד, כשאתה **ישן** על הדברים - "וּבְשִׁכְבְּכֶם", אתה קובע אותם בתוכך פנימה. אך אין כאן קביעות חלילה, בהבנת הדברים, כי כאשר תשוב אליהם למחרת - "וּבְקוּמְכֶם", תגלה בהם פנים חדשות שלא ראית קודם לכן, צדדים המוסיפים על הקיים ומשלימים אותו. כך שכל הזמן אנו משנים מקום ונוטים את אוהלנו במעלה ההר, במקום גבוה יותר.

דבר חסידות

לא טוב היות האדם לבדו אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב, יח).
פירוש: אילו האדם היה יחיד, היה עלול לטעות ולחשוב שהוא מושלם. לכן עושה לו הקב"ה אמצעי עזר, מקור סיוע, מעין מראה - זולתו. שכאשר הוא רואה חסרון בחברו, יוכל לדעת שגם בו יש מעין אותו פגם. (מעובד מכתר שם טוב - סימן שב)

שבת שלום ומבורך

||| ||| |||

אם ברצונך לקבל את הגיליון למייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.